

EUGENIUSZ PŁASZCZYŃSKI

**ZAKRES OTWARTOŚCI MŁODZIEŻY 16- I 19-LETNIEJ****WPROWADZENIE**

Komunikację, w której jeden z jej uczestników poprzez przekazywanie wiadomości o sobie ułatwia partnerowi głębsze i szersze poznanie własnej osoby, określa się w psychologicznej literaturze zachodniej terminem „self-disclosure” (np. Chaikin A., Derlega V., 1974), a w piśmiennictwie polskim — otwartością lub ujawnianiem siebie, otwieraniem siebie, odsłanianiem siebie, odkrywaniem siebie, zwierzaniem się, ujawnianiem własnego „ja” (np. Swiderczuk J., 1977), a także manifestowaniem siebie, ujawnianiem się, samoujawnianiem, samoodkrywaniem, samozwierzaniem. Polega ona na odsłonięciu „maski” związanej zwykle z pełnioną rolą społeczną, znacznie utrudniającą wzajemne poznanie i zażyłość.

Ujawnianie siebie innym ludziom jest tym rodzajem komunikacji, podczas której następuje przekaz wiadomości szczególnych, bo dotyczących osoby nadawcy lub osób i spraw z nią związanych. Wiadomości tego rodzaju nazywamy osobistymi lub intymnymi, ponieważ zawierają w mniejszym lub w większym stopniu takie informacje, których ujawnienia szerokiemu ogółowi osoba otwierająca się nie życzy sobie, głównie z powodu obawy o konsekwencje.

Do ujawnienia takich informacji, a więc do ujawnienia siebie może dojść świadomie lub mimowolnie. Już sam gest, uśmiech czy spojrzenia mogą informować innych o naszych odczuciach. Także sposób zachowania się w różnych sytuacjach może być mimowolnym manifestowaniem samego siebie.

Jednakże bardziej osobiste otwarcie się przed drugim człowiekiem jest możliwe w interakcji werbalnej. Człowiek jest bowiem istotą, która dzięki umiejętności mówienia dąży przede wszystkim do słownego kontaktu z drugim człowiekiem. Potrzeba tego kontaktu jest szczególnie odczuwalna w sytuacjach, gdy rozważa on problemy, których sam nie może lub

nie potrafi rozwiązać, bądź jest przekonany, że jego sposób ich rozwiązania nie jest najlepszy. Szuka wtedy kontaktu z osobami, których opinia jest dla niego ważna lub decydująca. Bywają też i takie sytuacje w życiu, że jednostka musi powiedzieć drugiej osobie coś, co ją gnębi, trapi lub boli. Wreszcie bywa też tak, że człowiek szuka kontaktu z osobą, na związku z którą mu zależy.

Słowne ujawnianie swoich odczuć, czy przeżyć może zachodzić także przy nieco ograniczonej własnej świadomości. Pomijając stan nietrzeźwości, bywa tak wówczas, gdy jesteśmy wstrząśnięci jakimś przykrym przeżyciem lub doznaliśmy nagłej radości. W takich chwilach ujawnienie siebie może nastąpić niejako odruchowo i nie zawsze wobec najwłaściwszej osoby. Stosunkowo jednak najczęściej ludzie mówią o sobie świadomie bliskim im osobom. Wówczas to, ile i komu powiemy o sobie zależy od tego jak oceniamy innych, jaką wagę przywiązujemy do naszych przeżyć, jakie są nasze w tym zakresie oczekiwania, a więc od naszego systemu wiedzy (Łukaszewski W., 1978).

Otwartość można opisać na kilku wymiarach określających rodzaj kontaktu, który jednostka pragnie utrzymywać z innymi. Należą do nich:

- zakres,
- szerokość,
- głębokość,
- wybiórczość,
- selektywność.

Ogół wiadomości o sobie czyli liczba porcji informacji o sobie, które jednostka przekazuje innym nazywa się zakresem otwartości. Wielość kategorii treści, liczność podzbiorów porcji informacji o sobie przekazywanych w interakcji z partnerem — szerokością otwartości, a stopień intymności stosowany w tej interakcji — głębokością otwartości (Derlega V., Chaikin A., 1979). Wybiórczość odnosi się do tematyki zwierzeń, jakości kategorii treści informacji o sobie. Z dużą wybiórczością zwierzeń mamy do czynienia wówczas, gdy dotyczą one tylko niektórych kategorii spraw, a z małą, gdy porusza się w nich wiele różnych zagadnień. Wreszcie selektywność wiąże się z osobą odbiorcy zwierzeń (kategorią odbiorców) i jest ona tym większa, im liczba powierników spraw osobistych jest mniejsza.

W sytuacji, z jednej strony industrialnych i urbanistycznych ograniczeń w stosunkach międzyludzkich utrudniających szczerość i bezpośredniość, z drugiej zaś dążenia ludzi do dzielenia się z innymi swoimi narastającymi w miarę rozwoju cywilizacji sprawami i troskami, zachodzi potrzeba naukowego ustosunkowania się do problemu zwierzeń. Otwartość towarzyszy bowiem wszystkim bliskim związkom między ludźmi, określa

ich żywotność i służy ich tworzeniu. Tak więc to, czy człowiek zwierzy się, czy nie, wpływa na jego samopoczucie i funkcjonowanie w otoczeniu, a często decyduje o jego dalszym losie. Wydaje się, iż w odniesieniu do młodzieży, zwłaszcza dorastającej, mającej chyba stosunkowo najwięcej problemów, których sposób rozwiązania pociąga za sobą bardzo ważne konsekwencje dla dalszego życia, analiza problemu otwartości może nie tylko uzupełnić pewną lukę w literaturze, ale jednocześnie dostarczyć materiału przydatnego w procesie wychowawczym.

Przeglądając literaturę z zakresu komunikacji można zauważyć, iż badania nad otwartością prowadzono w większości poza granicami naszego kraju. W języku polskim o wynikach tych badań informują prace L. Grzesiuk (1977, 1978, 1979, 1980), K. Skarżyńskiej (1979), V. Derlegi i E. Stępień (1979), V. Derlegi i A. Chaikina (1979), L. Niebrzydowskiego (1980, 1986) oraz autora tej pracy (1983). W Polsce badania nad otwartością prowadzili: K. Doroszevska, Z. Zaborowski i M. Zwoliński (1977), K. Skarżyńska (1979), V. Derlega i E. Stępień (1979), L. Niebrzydowski (1980, 1986), M. Jasiecki (1983), J. Grzebyk i L. Niebrzydowski (1985).

Analizując dotychczasowy dorobek naukowy dotyczący problemu otwartości można stwierdzić, że:

- prawie wszystkie badania prowadzono na młodzieży akademickiej i osobach dorosłych, wyraźnie brak takich badań w odniesieniu do młodzieży dorastającej i okresu wczesnomłodzieńczego.
- niejednoznaczność uzyskanych wyników przez różnych badaczy (tak jest chociażby w przypadku zależności otwartości od płci) przemawia za potrzebą dalszych badań.
- dotychczasowe badania skupiały się głównie na szerokości otwartości, a za mało uwzględniały jej głębię, która jest wymowniejszym miernikiem szczerości ujawniania siebie.
- żadne z dotychczasowych badań nie zajmowało się analizą informacji niezgodnej z rzeczywistymi odczuciami, którą podaje czasem osoba ujawniająca swoje sprawy. Jest to problem tzw. pozornej otwartości.
- żadne z badań dotychczasowych nie uwzględnia pełnej listy osób, wobec których jednostka może się zwierzyć, ograniczając się jedynie do osób najbliższych.
- niektóre z badań, jak np. Jourarda, były prowadzone przed 30 laty. Nie ma też pewności, czy wyniki badań psychologów zachodnich potwierdzą się w Polsce, wobec różnic ustrojowych i związanych z nimi odmiennych stosunków społecznych.
- dotychczasowe badania nie wyczerpują całości problematyki z tej dziedziny.

## 1. Cel i metoda badań

Celem obecnych badań jest ustalenie zakresu zwierzeń, wybiórczości ich treści oraz selektywności odbiorców w zależności od płci i wieku jednostek otwierających się.

Dla realizacji tego celu posłużono się następującymi technikami:

- zmodyfikowanym „Kwestionariuszem otwartości” S.M. Jourarda,
- „Inwentarzem osobowości” H.J. Eysenka.

Pierwsza z zastosowanych technik opiera się na introspekcji kierowanej i jest modyfikacją kwestionariusza Self-Disclosure Questionnaire S.M. Jourarda (1971), który zawiera 60 twierdzeń należących do 6 kategorii informacji o sobie, a mianowicie:

- postaw,
- upodobań i zainteresowań,
- nauki i pracy,
- osobowości\*,
- ciała i zdrowia,
- finansów.

W oryginalnej wersji badani deklarowali, co mówią i komu przez wybór odpowiednich twierdzeń i partnerów, natomiast w tej — zaznaczali stopień zwierzeń używając znaków:

- 0 — gdy dana sprawa nie jest poruszana,
- 1 — gdy jest omawiana ogólnikowo,
- 2 — gdy omawia się ją szczegółowo z osobą wobec której mierzymy jej otwartość,
- X — gdy omawia się ją nieszczerze, maskując rzeczywiste odczucia (Skarżyńska K., 1977).

Dalsza modyfikacja polegała na uzupełnieniu listy potencjalnych odbiorców zwierzeń 16- i 19-latków oraz zastąpieniu hasła „pochodzenie społeczne” zawartego w metryczce kwestionariusza hasłami: wykształcenie ojca, wykształcenie matki, które wydają się lepiej charakteryzować miejsce rodziny we współczesnym społeczeństwie i wymagania jej członków, niż stwierdzenia: robotnicze, chłopskie, czy inteligenckie.

Tak zmodyfikowana technika S.M. Jourarda pozwala na zmierzenie nie tylko szerokości, ale także głębokości otwartości oraz zakresu zwierzeń pozornych w stosunku do każdej z następujących osób: matki, ojca,

\* W kwestionariuszu S. Jourarda przez osobowość rozumie się raczej indywidualność, w szczególności zaś te własności osoby, których ona nie lubi, które ją niepokoją, martwią, irytują, przynoszą wstyd, zniechęcają do życia, wywołują uczucia sprawiające kłopot w ich wyrażaniu lub opanowaniu, a także te własności i uczucia, z których można być dumnym.

swojego chłopca (swojej dziewczyny), przyjaciela (przyjaciółki), rodzeństwa, babci lub dziadka, pozostałych krewnych, kolegi (koleżanki), nauczyciela, osoby duchownej, osoby obcej, które mogą być potencjalnymi odbiorcami zwierzeń osób badanych.

Przed zastosowaniem tego narzędzia sprawdzono jego rzetelność i trafność.

Rzetelność zmodyfikowanego „Kwestionariusza otwartości” oszacowano przez sprawdzenie jego konsystencji za pomocą równoważności międzypółkowej oraz określenie stabilności bezwzględnej (Choynowski M., 1971, s. 93—102). Do oceny równoważności międzypółkowej użyto wzoru Guttmana (Choynowski M., 1971, s. 101). Określenia stabilności bezwzględnej dokonano na podstawie dwukrotnego badania 50-osobowej grupy młodzieży 16-letniej (jako bardziej skłonnej od 19-latków do zmian swoich sądów) w odstępie 12—16 dni. Korelację wyników przeprowadzono za pomocą wzoru K. Pearsona. Statystyki te (tabl. 1) wskazują na rzetelność tego kwestionariusza wystarczającą do tego, by można było posługiwać się nim w badaniach jako rzetelnym narzędziem (Choynowski M., 1971, s. 114—115) pomiaru otwartości.

| N  | $r_{mp}$ | $r_{sb}$ |
|----|----------|----------|
| 50 | 0,83     | 0,84     |

Tabl. 1. Rzetelność „Kwestionariusza otwartości”.

Legenda: N — liczebność próby,

$r_{mp}$  — współczynnik równoważności międzypółkowej,

$r_{sb}$  — współczynnik stabilności bezwzględnej.

Table 1. Honesty of the „Self-Disclosure Questionnaire”.

Legend: N — number of tries,

$r_{mp}$  — coefficient of absolute stability.

$r_{sb}$  — coefficient of middle-half equivalency

Zważywszy ponadto, iż S.M. Jourard dokonał starannego wyboru pytań kwestionariusza w oparciu o analizę wypowiedzi wielu osób, którzy określali sprawy chętnie poruszane oraz unikane w kontaktach z innymi ludźmi, a treść pytań zaliczonych przez niego do określonej kategorii spraw świadczy, iż rzeczywiście mierzą one to, co należy, technikę tę można traktować również jako trafną.

Drugą z technik „Inwentarz osobowości” H.J. Eysencka (MPI), której pozytywna wartość diagnostyczna była już niejednokrotnie potwierdzana (Choynowski M., 1980, s. 498—502), zastosowano celem ustalenia wskaźnika kłamstwa badanych.

Badania odbyły się w pomieszczeniach i godzinach gwarantujących odpowiednie im warunki w około 10-osobowych grupach w czasie dwóch spotkań. W czasie pierwszego spotkania dążono do nawiązania pozytywnego kontaktu z jego uczestnikami (przybliżając im tematykę badań, starając się zainteresować nią i zapewniając o pełnej dyskrecji) i do zjednania ich sobie. Chodziło bowiem o to, aby wypowiedzi badanych były zgodne z rzeczywistymi ich odczuciami lub przekonaniami. Być może charakter tematyki sprawił, iż wydaje się, że cel ten został osiągnięty.

Badani zostali wylosowani warstwowo (Szostakiewicz S., 1961, s. 40—41), przy czym z listy uczniów przedstawionych do losowania odrzucono dwóch ocenionych jako wyjątkowo nieszczerých. Następnie po pierwszym etapie badań zrezygnowano z jednej osoby osiągającej wysoki wynik w skali kłamstwa. Trzech uczniów z powodu choroby nie brało udziału w całości badań. Ostatecznie z wylosowanych 204 uczniów objęto badaniami 200-osobową grupę młodzieży szkół średnich Elbląga, przy czym połowę stanowili uczniowie kl. I w wieku około 16 lat (15; 8 — 16; 3), a połowę uczniowie kl. IV w wieku około 19 lat (18; 10 — 19; 4). Badani stanowili grupę zróżnicowaną także pod względem płci; w każdej z wymienionych podgrup połowę stanowiły dziewczęta.

To zróżnicowanie osób badanych wynikające z przypadkowego ich wyboru służyło zgromadzeniu materiału charakterystycznego dla ogółu uczącej się młodzieży dorastającej w Elblągu, a nie tylko jakiejś jej podgrupy odbiegającej swoją specyfiką w sposób istotny od reszty. Dobrana w ten sposób próbka pozwala traktować wyniki uzyskane w badaniach jako reprezentatywne przynajmniej dla młodzieży miejskiej 16- i 19-letniej.

## 2. Wyniki badań i ich interpretacja

Przedstawienie wszystkich wartości zmiennych mierzonych w trakcie badań (o których była mowa), znacznie przekraczałoby ramy tego artykułu. Stanowiły one podstawę analizy psychologicznej i statystycznej. Weryfikacji hipotez statystycznych dokonano za pomocą testów nieparametrycznych (Greń J., 1978, s. 138—162), które jako nie wymagające normalności rozkładu populacji, okazały się w tych badaniach najwłaściwsze, w szczególności w odniesieniu do tych samych grup osób badanych posłużono się testem znaków, do różnych grup — testem mediany (Bielecki J. i in., 1978, s. 175—178), a w przypadkach wątpliwych — dodatkowo testem sumy rang (Greń J., 1978, s. 158). Pomijając szczegółowe rozważania, które można znaleźć w pracy autora (1983), skupiono uwagę na najważniejszych wnioskach z tych badań i ich interpretacji psychologicznej. Mogą one mieć znaczenie dla działalności wychowawczej.

1. Młodzież 16- i 19-letnią charakteryzuje znaczna wstrzemięźliwość w ujawnianiu siebie: średnio przekazuje ona innym 17,64% wszystkich informacji osobistych, z czego 13,34% stanowią wiadomości prawdziwe, a 4,3% wiadomości niezgodne z rzeczywistymi odczuciami ich nadawcy, czyli kłamstwa, będące tylko pozornym ujawnianiem siebie. Dziewczeta są bardziej otwarte niż chłopcy (różnica istotna na poziomie  $p < 0,05$ ) (przekazują one innym 14,71% wszystkich spraw osobistych, zaś chłopcy tylko 11,97% tych spraw) i zwierzą się głębiej ( $p < 0,02$ ). Natomiast wiek badanej młodzieży nie jest istotną determinantą zakresu szerokości i głębokości jej globalnej otwartości. Istotne różnice pod tym względem widoczne są dopiero w ramach poszczególnych kategorii spraw oraz wobec różnych partnerów.

Wniosek o większej otwartości dziewcząt niż chłopców przemawiałby za przyjęciem tezy, iż płeć podobnie determinuje zwierzenia 16- i 19-latków jak dorosłych. Wielu badaczy tego zagadnienia, np. S.M. Jourard (1971), P. Cozby (1973), jest bowiem zdania, iż kobiety są bardziej otwarte niż mężczyźni. Podkreślają oni, iż kobiety należą do jednostek na ogół mniej od mężczyzn przyhamowanych w stosunkach z innymi, zachowujących się bardziej spontanicznie i wykazujących mniejsze od nich skrepowanie pełnionymi rolami.

2. W sprawach zaliczanych do kategorii postaw, zainteresowań i nauki badani wykazują większą otwartość niż w zakresie osobowości, finansów oraz ciała i zdrowia ( $p < 0,05$ ), a z uwagi na to, iż wniosek tej treści został sformułowany również w wyniku badań nad otwartością młodzieży akademickiej (K. Skarżyńska, 1979) można przyjąć, iż jest on charakterystyczny dla młodzieży okresu dorastania i wieku młodzieńczego.

Stosunkowo największą otwartość prezentują badani w sprawach z dziedziny zainteresowań, a najmniejszą: chłopcy 16-letni z zakresu ciała i zdrowia, a pozostali — osobowości.

Określoną wyżej otwartość młodzieży dorastającej oraz wieku młodzieńczego w sprawach należących do różnych dziedzin życia człowieka można uzasadnić w oparciu o cechy charakterystyczne dla tych okresów rozwojowych. Jak podkreśla M. Żebrowska (1966, s. 409): „Aktywność myślowa dorastających, zwiększająca się ich orientacja w różnych dziedzinach kultury i nauki doprowadza do wytwarzania się określonych zainteresowań i coraz większej ich specjalizacji. Różnicowanie się zainteresowań podkreślają zgodnie wszyscy psychologowie jako znamienny rys rozwoju umysłowego w okresie dorastania”. Zarówno w toku różnicowania się jak też specjalizacji zainteresowań (Gurycka A., 1978, s. 167—179) dochodzi do żywych dyskusji, wymiany swoich doświadczeń i przeżyć w gronie kolegów i najbliższych. Tematy z zakresu własnych zainteresowań należą zatem do najczęściej ujawnianych innym.

Obok zainteresowań na jednym z czołowych miejsc w otwartości młodzieży znajdują się postawy. „Młodzież łatwo spostrzega sprzeczności między postępowaniem ludzi a głoszonymi przez nich zasadami, między teorią a praktyką w programach społecznych, między nauką a religią. Narastająca wiedza o świecie dostarcza młodzieży wiele materiału, który poddaje ona analizie, wyluskując sprzeczności i niekonsekwencje. W związku z tym badacze podkreślają jako symptom narastającego krytycyzmu i żywości umysłowej — skłonność młodzieży do stawiania problemów, prowadzenia dyskusji i sporów, do dociekań myślowych i tzw. filozofowania” (Żebrowska M., 1966, s. 409). W ten sposób młodzież dorastająca kształtuje i wyraża swój stosunek do świata, co jest jej wewnętrzną potrzebą, a przez co daje się ona jednocześnie poznawać innym.

Zarówno zainteresowania jak i postawy młodzieży wieku dorastania i młodzieńczego kształtują się w powiązaniu z nauką szkolną, z konkretnymi zagadnieniami zawartymi w programach poszczególnych dyscyplin szkolnych i zajęć pozalekcyjnych. Postępy w nauce są częstymi tematami rozmów uczniów, nauczycieli i rodziców. Zwłaszcza ci ostatni mając na uwadze przyszłość zawodową swoich dzieci poświęcają wiele uwagi do ich osiągnięć szkolnych. Sukcesy i porażki w nauce zajmują w ten sposób ważne miejsce w życiu młodzieży i mimowolnie kształtują jej stosunek do otoczenia. „Młodzież spogląda na sprawy ogólne przez pryzmat osobistych problemów rodzinnych i szkolnych” (Przetacznikowa M., 1967, s. 220). Tak więc o własnych zainteresowaniach, postawach i nauce młodzież dorastająca mówi dużo i nie tylko osobom najbliższym. Inaczej natomiast kształtuje się problem otwartości w sprawach własnej osobowości, ciała i zdrowia oraz finansów. Nie są one już tak powszechnie omawiane jak poprzednie przez ogół ludzi. Znacznie wyższy stopień intymności tych spraw sprawia, że omawia się je jedynie w gronie osób zaufanych, bliskich. Gdy dorośli już takie osoby na ogół posiadają, to tymczasem młodzież dopiero ich poszukuje, zachowując ostrożność w omawianiu tego rodzaju spraw z osobami zaledwie kandydującymi do roli przyjaciół.

3. W wyodrębnionych grupach osób badanych ( $D_{16}$ =dziewcząt 16-letnich,  $C_{16}$ =chłopców 16-letnich,  $D_{19}$ =dziewcząt 19-letnich,  $C_{19}$ =chłopców 19-letnich) występują pewne różnice w otwartości w ramach poszczególnych kategorii informacji o sobie (tabl. 2). Jednakże różnice istotne ujawnia dopiero analiza statystyczna (tabl. 3). Porównując znajdujące się w niej wyniki z wartościami krytycznymi  $X^2$  (Zieliński R., 1972, s. 115) widzimy, że statystycznie istotne różnice w ujawnianiu siebie występują w sprawach z zakresu:

— postaw, między chłopcami 16-letnimi i dziewczętami 19-letnimi ( $p < 0,01$ ),

| Kategorie spraw            | Średnie zakresy zwierzeń |                 |                 |                 |        |                 |                 |                 |                 |       |
|----------------------------|--------------------------|-----------------|-----------------|-----------------|--------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-------|
|                            | w liczbach bezwzględnych |                 |                 |                 |        | w procentach    |                 |                 |                 |       |
|                            | D <sub>16</sub>          | C <sub>16</sub> | D <sub>19</sub> | C <sub>19</sub> | o.b.   | D <sub>16</sub> | C <sub>16</sub> | D <sub>19</sub> | C <sub>19</sub> | o.b.  |
| Postawy                    | 36,60                    | 32,50           | 39,36           | 33,60           | 35,52  | 16,6            | 14,8            | 17,9            | 15,3            | 16,15 |
| Zaintersowania             | 48,18                    | 38,24           | 44,94           | 38,48           | 42,46  | 21,9            | 17,4            | 20,4            | 17,5            | 19,3  |
| Nauka                      | 35,62                    | 33,04           | 39,88           | 29,68           | 34,56  | 16,2            | 15,0            | 18,1            | 13,5            | 15,7  |
| Osobowość                  | 17,48                    | 20,18           | 20,66           | 17,14           | 18,87  | 7,9             | 9,2             | 9,4             | 7,8             | 8,58  |
| Sprawy finansowe           | 24,10                    | 18,92           | 28,42           | 21,70           | 23,28  | 11,0            | 8,6             | 12,9            | 9,9             | 10,6  |
| Ciało i zdrowie            | 25,60                    | 15,22           | 27,52           | 17,34           | 21,42  | 11,6            | 6,9             | 12,5            | 7,9             | 9,72  |
| Globalny zakres otwartości | 187,58                   | 158,1           | 200,78          | 157,94          | 176,11 | 14,21           | 11,97           | 15,21           | 11,96           | 13,34 |

Tabl. 2. Średnie zakresy otwartości w poszczególnych kategoriach spraw.

Table 2. Average ranges of frankness in each categories of cases.

| Kategorie infor. o sobie | D <sub>16</sub> | C <sub>16</sub> | D <sub>16</sub> | D <sub>19</sub> | D <sub>16</sub> | C <sub>19</sub> | C <sub>16</sub> | D <sub>19</sub> | C <sub>16</sub> | C <sub>19</sub> | D <sub>19</sub> | C <sub>19</sub> |
|--------------------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|
|                          | X <sup>2</sup>  | Istotność       | X <sup>2</sup>  | Istotność       | X <sup>2</sup>  | Istotność       | X <sup>2</sup>  | Istotność       | X <sup>2</sup>  | Istotność       | X <sup>2</sup>  | Istotność       |
| Postawy                  | 2,56            | ni              | 0,36            | ni              | 0,36            | ni              | 6,77            | 0,01            | 1               | ni              | 1,96            | ni              |
| Zainter.                 | 4,87            | 0,05            | 0,36            | ni              | 2,56            | ni              | 3,24            | ni              | 0,16            | ni              | 1               | ni              |
| Nauka                    | 0,16            | ni              | 1,44            | ni              | 1               | ni              | 1,96            | ni              | 1,45            | ni              | 3,25            | ni              |
| Osobowość                | 0               | ni              | 0,16            | ni              | 0,04            | ni              | 0,16            | ni              | 0,04            | ni              | 0,16            | ni              |
| Finanse                  | 3,24            | ni              | 1               | ni              | 0,36            | ni              | 14,46           | 0,001           | 3,25            | ni              | 0,36            | ni              |
| Ciało i zdrowie          | 9               | 0,01            | 0,36            | ni              | 11,58           | 0,001           | 11,58           | 0,001           | 1,006           | ni              | 7,87            | 0,01            |

Tabl. 3. Wartość X<sup>2</sup> dla wszystkich par prób utworzonych z czterech grup młodzieży oraz sześciu grup informacji osobistej.

Legenda: liczby 0,001; 0,01; 0,05 oznaczają poziom istotności różnic między grupami,  
ni — oznacza, że różnice są nieistotne.

Table 3. Value X<sup>2</sup> for all pairs of tries formed from four groups of youth and six groups of personal information.

Legend: numbers 0,001; 0,01; 0,05 define the level of essence of differences between groups.  
ni — defines, that differences are not meaningful.

- zainteresowań, między dziewczętami 16-letnimi i chłopcami 16-letnimi ( $p < 0,05$ ),
- finansów, między chłopcami 16-letnimi i dziewczętami 19-letnimi ( $p < 0,01$ ),
- ciała i zdrowia, między dziewczętami a chłopcami z tych samych grup wiekowych ( $p < 0,01$ ) oraz między dziewczętami a chłopcami z różnych grup wiekowych ( $p < 0,001$ ).

Tak więc dziewczęta górują nad chłopcami zakresem zwierzeń z dziedziny własnego ciała i zdrowia ( $p < 0,01$ ). Jest to jednocześnie jedyna kategoria spraw, w zakresie której istnieje statystycznie istotna różnica między nimi.

Różnice w otwartości młodzieży z czterech wyodrębnionych jej grup można tłumaczyć zmianami: w dojrzałości psychicznej, zapatrywaniach na stopień intymności spraw, potrzebach, zainteresowaniach i postawach jakie dokonują się z biegiem lat oraz różnicami w tych czynnikach determinowanych płcią.

4. 16- i 19-latkowie zwierzają się z swoich problemów najczęściej: matce, ojcu, przyjacielowi(łce), rodzeństwu, koledze(ance), a tylko z nieznacznej lub znikomej części spraw osobistych dziadkom, pozostałym krewnym, nauczycielowi, osobie duchownej oraz osobie obcej ( $p < 0,01$ ) (tabl. 4).

5. Stwierdzona istotność różnic w otwartości między wyłonionymi grupami badanych wobec każdego z 11-tu potencjalnych partnerów (tabl. 5) pozwala zauważyć, że głównymi odbiorcami zwierzeń młodzieży 16-letniej są kolejno matka, a następnie przyjaciel. U 19-latków kolejność jest odwrotna, a ponadto niemalże w takiej mierze jak matce młodzież ta zwierza się swojemu (jej) chłopcu (dziewczynie), przy czym dziewczęta w tym wieku okazują nawet większą otwartość swojemu chłopcu niż matce. Wniosek ten niezależnie od pewnych różnic jest zbieżny z wynikami badań otwartości młodzieży dorastającej przeprowadzonych przez L. Niebrzydowskiego (1980). Można zatem uważać, iż przyjaciel i matka są na ogół najczęstszymi powiernikami spraw młodzieży dorastającej 16-letniej oraz 19-latków, przy czym u dziewcząt 19-letnich do grona tych osób należy jeszcze wybrany chłopiec. Jednocześnie można zauważyć pewne różnice między otwartością 16-latków i 19-latków.

Gdy porównujemy 19-latków z dorosłymi różnic tych jest mniej. Zdaniem K. Skarżyńskiej (1979), kobiety w największym zakresie ujawniają siebie wobec partnera erotycznego i przyjaciółki. Wniosek ten jest właściwy jedynie w odniesieniu do dziewcząt 19-letnich, choć i w tym przypadku brak jest całkowitej zgodności, gdyż przedkładają one w zwierzeniach przyjaciółkę ponad swojego chłopca. Także inny wniosek tej autorki, w myśl którego mężczyźni w największym zakresie ujawniają się

| Kategorie<br>powierników<br>zwierzeń | Średnie zakresy zwierzeń |                 |                 |                 |       |                 |                 |                 |                 |       |
|--------------------------------------|--------------------------|-----------------|-----------------|-----------------|-------|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-------|
|                                      | w liczbach bezwzględnych |                 |                 |                 |       | w procentach    |                 |                 |                 |       |
|                                      | D <sub>16</sub>          | C <sub>16</sub> | D <sub>19</sub> | C <sub>19</sub> | o.b.  | D <sub>16</sub> | C <sub>16</sub> | D <sub>19</sub> | C <sub>19</sub> | o.b.  |
| 1. Matka                             | 44,90                    | 34,76           | 36,64           | 28,92           | 36,31 | 37,4            | 29,0            | 30,5            | 24,1            | 30,3  |
| 2. Ojciec                            | 22,44                    | 22,42           | 13,58           | 20,72           | 19,79 | 18,7            | 18,7            | 11,3            | 17,3            | 16,5  |
| 3. Mój(a) chłopiec (dziewczyna)      | 10,38                    | 13,90           | 37,30           | 24,38           | 21,49 | 8,7             | 11,6            | 31,1            | 20,3            | 17,9  |
| 4. Przyjaciół(ółka)                  | 42,84                    | 31,80           | 45,74           | 31,56           | 37,99 | 35,7            | 26,5            | 38,1            | 26,3            | 31,7  |
| 5. Rodzeństwo                        | 29,02                    | 15,38           | 27,96           | 16,44           | 22,20 | 24,2            | 12,8            | 23,3            | 13,7            | 18,5  |
| 6. Dziadkowie                        | 5,60                     | 4,46            | 3,10            | 1,80            | 3,74  | 4,7             | 3,7             | 2,6             | 1,5             | 3,1   |
| 7. Pozostali krewni                  | 3,40                     | 4,02            | 5,56            | 4,02            | 4,25  | 2,8             | 3,4             | 4,6             | 3,4             | 3,6   |
| 8. Kolega (koleżanka)                | 20,70                    | 24,38           | 22,90           | 25,46           | 23,36 | 17,3            | 20,3            | 19,1            | 21,2            | 19,5  |
| 9. Nauczyciel                        | 2,44                     | 2,06            | 1,58            | 1,02            | 1,78  | 2,0             | 1,7             | 1,3             | 0,9             | 1,5   |
| 10. Osoba duchowna                   | 2,34                     | 3,40            | 1,30            | 1,62            | 2,17  | 2,0             | 2,8             | 1,1             | 1,4             | 1,8   |
|                                      | 3,52                     | 1,52            | 5,12            | 2,00            | 3,04  | 2,9             | 1,3             | 4,3             | 1,7             | 2,6   |
|                                      | 187,58                   | 158,10          | 200,78          | 157,94          | 176,1 | 14,21           | 11,97           | 15,21           | 11,96           | 13,34 |

Tabl. 4. Średnie wskaźniki zwierzeń wobec każdej z 11-tu kategorii ich powierników.

Table 4. Average indicator of frankness toward each of 11 categories of recipients.

| Kategorie<br>powierników<br>zwierzeń    | D <sub>16</sub> C <sub>16</sub> |                          | D <sub>16</sub> D <sub>19</sub> |                          | D <sub>16</sub> C <sub>19</sub> |                          | C <sub>16</sub> D <sub>19</sub> |                          | C <sub>16</sub> C <sub>19</sub> |                          | D <sub>19</sub> C <sub>19</sub> |                  |
|-----------------------------------------|---------------------------------|--------------------------|---------------------------------|--------------------------|---------------------------------|--------------------------|---------------------------------|--------------------------|---------------------------------|--------------------------|---------------------------------|------------------|
|                                         | X <sup>2</sup>                  | Istot-<br>ność<br>różnic | X <sup>2</sup>                  | Istot-<br>ność<br>różnic | X <sup>2</sup>                  | Istot-<br>ność<br>różnic | X <sup>2</sup>                  | Istot-<br>ność<br>różnic | X <sup>2</sup>                  | Istot-<br>ność<br>różnic | X <sup>2</sup>                  | Istot-<br>różnic |
| Matka                                   | 3,24                            | ni                       | 1,44                            | ni                       | 2,57                            | ni                       | 1                               | ni                       | 0,04                            | ni                       | 0,64                            | ni               |
| Ojciec                                  | 1                               | ni                       | 4,0016                          | 0,05                     | 1                               | ni                       | 4,84                            | 0,05                     | 0,16                            | ni                       | 9,0144                          | 0,01             |
| Mój() chłó<br>piec<br>(dziew-<br>czyna) | 1,4405                          | ni                       | 21,16                           | 0,001                    | 14,4631                         | 0,001                    | 17,64                           | 0,001                    | 6,7627                          | 0,01                     | 6,76                            | 0,01             |
| Przyjaciół<br>(ółka)                    | 1,96                            | ni                       | 0,04                            | ni                       | 3,24                            | ni                       | 2,561                           | ni                       | 0,16                            | ni                       | 1,96                            | ni               |
| Rodzeń-<br>stwo                         | 4,84                            | 0,05                     | 1                               | ni                       | 3,24                            | ni                       | 4,84                            | 0,05                     | 0,04                            | ni                       | 1,96                            | ni               |
| Dziad-<br>kowie                         | 0,3623                          | ni                       | 1,1789                          | ni                       | 5,3016                          | 0,05                     | 1                               | ni                       | 6,6475                          | 0,01                     | 1,9009                          | ni               |
| Pozostali<br>krewni                     | 3,2608                          | ni                       | 7,8431                          | 0,01                     | 2,5692                          | ni                       | 1,4882                          | ni                       | 0,04                            | ni                       | 1,4687                          | ni               |
| Kolega<br>(zanka)                       | 1,4405                          | ni                       | 1                               | ni                       | 4,0016                          | 0,05                     | 0,36                            | ni                       | 0,04                            | ni                       | 1,4405                          | ni               |
| Nauczyciel                              | 0,0001                          | ni                       | 0,2463                          | ni                       | 1,038                           | ni                       | 0,2008                          | ni                       | 0,8406                          | ni                       | 0,2362                          | ni               |
| Duchowny                                | 0,161                           | ni                       | 1,4405                          | ni                       | 1,96                            | ni                       | 1,3734                          | ni                       | 1,2318                          | ni                       | 0,0007                          | ni               |
| Obcy                                    | 5,51                            | 0,02                     | 1,0416                          | ni                       | 2,5692                          | ni                       | 5,5262                          | 0,02                     | 0,1625                          | ni                       | 1,4405                          | ni               |

Tabl. 5. Wartości X<sup>2</sup> dla wszystkich par prób utworzonych z czterech grup młodzieży oraz 11-tu kategorii powierników zwierzeń.

Table 5. Value X<sup>2</sup> for all pairs of tried formed from 4 groups of youth and 11 categories of recipients of frakness.

wobec przyjaciela i partnera erotycznego nie znajduje potwierdzenia u 16- i 19-latków, w moich badaniach, gdzie chłopcy na czołowych miejscach stawiają otwartość wobec matki i przyjaciela, natomiast otwartość wobec swojej dziewczyny jest u chłopców 19-letnich na czwartym, a u 16-letnich dopiero na szóstym miejscu.

Porównując z kolei zwierzenia 16- i 19-latków różnej płci z otwartością kobiet i mężczyzn, jaką okazują jedni i drudzy matce, zauważamy pewne podobieństwo, a mianowicie tak u młodzieży jak i u dorosłych jednostki płci żeńskiej są bardziej otwarte wobec matki, niż osobnicy płci męskiej. Jednakże brak jest w tym zakresie pełnej zgodności, gdyż o ile u osób dorosłych różnice te są statystycznie istotne (por. Skarżyńska K., 1979), to u 16- i 19-latków występują one jedynie w średnich wskaźnikach otwartości i nie są tak duże, by były istotne.

Najmniejszą otwartość osoby badane przejawiają w kontaktach z nauczycielem.

Prawidłowości te można uzasadnić zmianami w kontaktach społecznych, jakie zachodzą w okresie dorastania. B. Zazzo (1972, s. 336) określa je następująco: „Dobrze znany jest pogląd utrzymujący, że dorastanie otwiera nową erę w rozwoju kontaktów społecznych (sociabilité), dość przy tym ambiwalentnych: ponieważ z jednej strony następuje oziębienie i ograniczenie stosunków z rodzicami, co pociąga za sobą potrzebę przyjaźni i poszukiwanie alter ego, z drugiej zaś — skłonność do przyłączania się do grup młodzieżowych”. Wynikają one z przyspieszonego tempa rozwoju fizycznego, umysłowego i emocjonalnego oraz związanego z tym rozwoju różnych form działalności (Żebrowska M., 1966, s. 393—433). W konsekwencji dorastający człowiek z jednej strony nadal odczuwa potrzebę kontaktu emocjonalnego właściwą wszystkim ludziom, z drugiej zaś nasilającą się potrzebę uczestniczenia w życiu grupy. Druga z tych potrzeb powoduje osłabienie więzi z rodzicami na rzecz większego zainteresowania się rówieśnikami. Jednakże młody człowiek po pewnym okresie obcowania z rówieśnikami stwierdza, iż grupa nie jest w stanie sprostać jego oczekiwaniom. Pojawia się w nim wówczas poczucie niezadowolenia, którego intensywność zależy od stopnia jego akceptacji i uznania w grupie. Jednocześnie rodzi się w nim „...silne pragnienie posiadania kogoś bliskiego i serdecznego, z kim można by nie tylko spotykać się, ale także dzielić się swoimi radościami i smutkami, wymieniać poglądy i ustalać wspólne stanowiska na tematy istotnych spraw interesujących obydwie strony. Tym kimś powinien być dobry kolega lub najlepiej przyjaciel” (Niebrzydowski L., 1980, s. 9). Każdy 16-latek ma takie pragnienie, jednakże nie zawsze ma przyjaciela w chwili, gdy odczuwa potrzebę otwarcia się. Bywa też i tak, iż dorastający człowiek przeżywa kolejne rozczarowanie z powodu zawodu doznanego od domnie-

manego przyjaciela i stwierdza, iż nie może mu powierzyć swoich problemów. W takich, choć nie wyłącznie w takich sytuacjach młodzież dorastająca, zwłaszcza 16-letnia, zwraca się o pomoc i radę najczęściej do rodziców, a głównie do matki. 19-latkowie w podobnych sytuacjach mają jeszcze możliwość podzielenia się intymnymi problemami ze swoim(ją) chłopcem (dziewczyną), co w przypadku 16-latków jest raczej rzadkością. Tak więc obok przyjaciela, matka bywa najczęściej tą osobą, do której młodzież dorastająca udaje się ze swoimi sprawami.

Nauczyciel i osoba duchowna niezwykle rzadko bywają powiernikami spraw młodzieży 16- i 19-letniej. O ile niską otwartość wobec osoby duchownej można tłumaczyć rzadkością kontaktów i to jedynie części młodzieży w tym wieku, wychowywanej w duchu religijnym, to niska otwartość wobec nauczyciela może, a nawet powinna nas niepokoić.

Wydaje się, iż wyjaśnienia tego zjawiska szukać należy głównie w nie sprzyjających otwartości właściwościach relacji uczeń—nauczyciel. W relacji tej nastawionej z zasady na kształtowanie u uczniów postaw konformistycznych, nader rzadko panuje autentyzm sprzyjający otwartości.

6. Otwartość 16- i 19-latków wobec matki jest istotnie wyższa ( $p < 0,01$ ), niż w stosunku do ojca. Zważywszy, że takim stopniowaniem swojej otwartości wobec rodziców charakteryzują się też dorośli wieku młodzieńczego — o czym świadczą wyniki badań K. Skarżyńskiej (1979) — można stwierdzić, iż jest to cecha wspólna dla większości osób należących do tych dwóch okresów rozwojowych. Ponadto osoby płci żeńskiej są bardziej otwarte wobec matki niż osoby płci męskiej.

Zjawisko to przypuszczalnie spowodowane jest tym, że już od pierwszych lat życia większość spraw dziecko załatwiała z matką, a ojciec rozstrzygał głównie ważniejsze kwestie. W związku z tym decyzje ojca silniej niż matki godziły w realizację chwilowych potrzeb dziecka, w wyniku czego dochodziło do konfliktów w rodzinie. A oto jak temat ten kontynuuje E. Hurlock (1965, s. 493) „Wprawdzie młodzież często ma tyle samo konfliktów z matkami, co z ojcami, to konflikty z ojcami wywołane są przeważnie sprawami o dużym dla młodzieży znaczeniu, takimi jak ich stosunki heteroseksualnie i wydawanie pieniędzy. Sytuacja ta prowadzi do tego, że dorastający człowiek coraz bardziej woli matkę. Nawet gdy młodzież zdaje sobie sprawę z tego, że matki wolą synów, a ojcowie córki, to wydaje się nie zmieniać faktu, że i chłopcy, i dziewczęta bardziej wolą swoje matki niż ojców”. Tak więc młodzież dorastająca oraz wieku młodzieńczego nauczona doświadczeniem woli ze swoimi sprawami zwracać się do matki niż ojca.

7. W odniesieniu do 19-latków potwierdza się teza o mniejszej otwartości kobiet niż mężczyzn wobec swoich ojców ( $p < 0,01$ ) (por. K. Skarżyńska, 1979). Natomiast u 16-latków płeć nie ma istotnego wpływu na

ich otwartość wobec ojca. Są oni przy tym bardziej otwarci wobec niego niż 19-latkowie.

Zjawisko to wydaje się być zrozumiałe, gdy zważymy, że o wiele więcej spraw dziewczęcych jest bliższych matce niż ojcu (E. Hurlock, 1965, s. 491—493), np. kwestie ubioru, mody, upominków itp. Także zainteresowania dziewcząt bliższe są zainteresowaniom matek niż ojców (Supper D., 1972, s. 125). U starszych dziewcząt wspomniane problemy jeszcze bardziej wchodzą w krąg spraw właściwych dorosłym kobietom, a zwłaszcza matkom. Od matek więc, jako od bardziej od ojców zainteresowanych określonymi sprawami mogą oczekiwać praktycznych porad w rozwiązywaniu swoich problemów. Matki poza tym były kiedyś dziewczętami i mają za sobą pewne doświadczenia, które w życiu ich córek mogą być pomocne. Ojcowie nie mogą więc w takim stopniu jak matki pełnić roli praktycznego doradcy na codzień zwłaszcza dla dziewcząt 19-letnich. Stąd też dziewczęta w tym wieku rzadziej niż młodzież z pozostałych grup zwracają się do nich ze swoimi sprawami i znacznie chętniej omawiają je z przyjaciółkami, swoimi chłopcami, matkami, rodzeństwem, czy nawet koleżankami.

8. W stosunku do matki i przyjaciela bardziej otwarte są dziewczęta, lecz różnica nie jest statystycznie istotna.

9. Wobec swojego chłopca (swojej dziewczyny) większą otwartość prezentuje młodzież starsza ( $p < 0,01$ ). Między 19-latkami także istnieje — na korzyść dziewcząt — istotna ( $p < 0,05$ ) różnica pod tym względem.

Związki uczuciowe młodzieży 16-letniej z partnerami płci odmienniej są jeszcze mało dojrzałe i mniej pewne (Hurlock E., 1965, s. 407—414), stąd nie ma w nich takiego zaufania i swobody jaka towarzyszy stosunkom między 19-latkami różnej płci. Poza tym młodzież w tym wieku częściej niż młodzież starsza nie ma jeszcze swoich chłopców (dziewczyn). Wszystko to powoduje, że i wskaźniki otwartości 16-latków wobec tych partnerów są znacznie niższe niż młodzieży 19-letniej.

10. Zwierzenia wobec kolegów (koleżanek) znajdują się na umiarkowanym, zbliżonym poziomie we wszystkich grupach, przy czym nieco większą otwartość wykazują pod tym względem chłopcy.

11. Rodzeństwu częściej zwierają się dziewczęta. Statystyczna istotność tego wniosku występuje jednak jedynie między chłopcami 16-letnimi a dziewczętami ( $p < 0,05$ ).

Zainteresowania dziewcząt częściej niż chłopców ogniskują się wokół domu, rodziny, ubioru i wyglądu (Gurycka A., 1978, s. 123—130). Dużo czasu wolnego przeznaczają one na wybór odpowiednio modnego stroju, fryzury, makijażu itp. oraz dokonaniem związanych z tym zakupów. Tego typu sprawy omawiają one, obok innych, z przyjaciółką lub matką, ale często radzą się też rodzeństwa, zwłaszcza starszych siostr, których wy-

powiedzi jako osób o podobnych zapatrywaniach i bardziej doświadczonych, mogą być dla młodych dziewcząt ciekawe i jednocześnie autorytatywne. Tak więc dziewczęta w wieku 16 i 19 lat częściej mówią, zwłaszcza o sprawach z zakresu praktycznego realizowania pewnych zadań, z rodzeństwem niż z koleżankami. Z kolei chłopcy w tym wieku czas wolny częściej spędzają w gronie kolegów, gdzie realizują swoje zainteresowania techniczne czy sportowe (Hurlock E., 1965, s. 289—293). Chłopcy ci także zwracają się o radę do starszego rodzeństwa, głównie brata, jednakże sytuacje te, z uwagi na węższy niż u dziewcząt krąg problemów, w których pomocna byłaby opinia rodzeństwa, są rzadsze niż u ich koleżanek. Zwłaszcza chłopcy 16-letni mocno zrośnięci są z grupami rówieśniczymi, dla nich też opinia kolegów jest najważniejsza. Chłopcy 19-letni już mniej liczą się ze zdaniem rówieśników, a swoje sprawy omawiają raczej z przyjaciółmi, dziewczyną, czy nawet starszym rodzeństwem. Zdarza się także, że starsi chłopcy mówią o sobie młodszemu rodzeństwu. Ma to miejsce głównie w przypadkach, gdy albo są wciągani do zwierzeń przez młodszego brata lub siostrę, którzy liczą na pomoc z ich strony, albo też sami chcą być dla nich pewnymi wzorami, które młodszy powinni naśladować.

12. Dziadkom, nauczycielowi i osobie duchownej częściej powierza swoje osobiste sprawy młodzież 16-letnia. Jednakże statystycznie istotna różnica ( $p < 0,05$ ) charakteryzuje jedynie otwartość wobec dziadków i występuje tylko między 16-latkami a chłopcami 19-letnimi. Kontakt z dziadkami jest u młodzieży 19-letniej, a zwłaszcza chłopców w tym wieku, znacznie słabszy niż był jeszcze kilka lat temu, stąd młodzież starsza rzadziej odsłania swoje problemy wobec babci czy dziadka.

Bardzo małą otwartość ogółu młodzieży w wieku 16 i 19 lat wobec dziadków można tłumaczyć przemianami, jakie zaszły w rodzinach. Współczesne rodziny nie są już tak wielopokoleniowe, jak kilkadziesiąt lat temu. Stosunkowo mało jest rodzin, w których dzieci mieszkająby wspólnie z dziadkami; najczęściej rodzice ich rodziców zamieszkują gdzie indziej, a czasem nawet w zupełnie innej miejscowości. W ten sposób kontakty między dziećmi a ich dziadkami są ograniczone i niejednokrotnie bardzo rzadkie, co powoduje, iż więzi emocjonalne między nimi są słabe. W tych warunkach mało jest prawdopodobne, aby młodzież dorastająca zwracała się ze swoimi problemami do dziadków. Czyni to zaledwie nieznaczna grupa badanych i to zwłaszcza 16-latków.

13. Stosunkowo rzadkim choć nie najrzadszym zjawiskiem są zwierzenia młodzieży 16- i 19-letniej wobec osoby obcej. Jednakże przed takimi osobami częściej otwierają się dziewczęta niż chłopcy; istotnie najrzadziej zdarza się to chłopcom 16-letnim ( $p < 0,05$ ).

Przypuszczalnie prawidłowość tę można wytłumaczyć pewnymi różnicami osobowościowymi związanymi z płcią. Zachowania chłopców, głównie 16-letnich nie wydają się wskazywać, zwłaszcza osobom obcym, iż trapią ich jakieś niemiłe przeżycia, czy też że są w trudnej sytuacji, gdy tymczasem stany dziewcząt są łatwiej zauważalne. Ponadto dziewczęta wydają się być istotami słabszymi, którym wypada okazać pomoc, czy przynajmniej zainteresowanie ich problemami i jednocześnie łagodniejszymi w kontaktach międzyludzkich. Wszystko to sprawia, że łatwiej obcemu nawiązać kontakt słowny z dziewczyną niż chłopcem. Dodajmy także, iż wydaje się, że dziewczyna po rozpoczęciu rozmowy przez kogoś, sama częściej niż chłopak ujawni swoje problemy, gdyż po prostu bardziej od niego ufa innym.

14. Spośród liczących się partnerów zwierzeń stosunkowo najmniejszą wybiórczością tematyki charakteryzuje się otwartość badanych wobec przyjaciela, a u 19-latków ponadto w stosunku do swojego chłopca (swojej dziewczyny), natomiast największą wybiórczością — otwartość okazywana ojcu (współczynniki korelacji między zakresami zwierzeń są statystycznie istotne i wynoszą: w odniesieniu do przyjaciela  $r=0,71$ ; w odniesieniu do ojca  $r=0,54$ ).

Mniejszą wybiórczością tematyki charakteryzuje się otwartość młodzieży starszej oraz dziewcząt jednakże różnice te nie są statystycznie istotne. Współczynniki korelacji ujawnianych spraw są nieco wyższe u młodzieży dojrzałszej. 16-latkowie nie mają jeszcze w takim stopniu jak ich starsi koledzy dokonanego wyboru osoby zaufanej, której przedstawiliby różne swoje sprawy i dlatego zwierzając się partnerowi z pewnych spraw nie wtajemniczają go w inne. Tym też tłumaczyć można zjawisko niższej u nich, niż u 19-latków korelacji ujawnianych spraw. Jako dojrzałszą spośród młodzieży o tym samym wieku należy traktować dziewczęta (Żebrowska M., 1966, s. 393—397), których otwartość charakteryzuje się także większą niż u chłopców, korelacją. Mniejszą wybiórczością tematyki charakteryzuje się więc otwartość młodzieży starszej oraz dziewcząt, jednakże różnice te nie są statystycznie istotne.

15. Choć nieco większą selektywność zwierzeń wykazuje młodzież starsza, to jednak różnica nie jest statystycznie istotna; również płeć nie ma tu większego znaczenia. Młodzież ta zwierza się najczęściej dwóm lub trzem partnerom.

### 3. Wnioski końcowe

Przytoczone twierdzenia dotyczące otwartości 16- i 19-latków mają charakter uogólniający szczegółowe wyniki badań. Można je jednak uzupełnić o pewne uogólnienia wyższego rzędu, a mianowicie, iż łatwiej

ujawniane są sprawy peryferyjne pod względem stopnia intymności oraz te, które w obyczajowości badanych traktowane są do poruszenia w rozmowie z innymi. Im bardziej zmniejsza się stopień peryferyjności spraw osobistych, tym bardziej stosowana jest przez badanych selekcja wśród odbiorców, najprawdopodobniej głównie ze względu na zaufanie do nich oraz stopień zażyłości z nimi. Tak więc sprawy, które przez daną osobę uchodzą za najbardziej intymne powierzane są najmniej licznej grupie ludzi. U dziewcząt są to najczęściej sprawy własnej osobowości, u chłopców zaś problemy własnego ciała i zdrowia.

Ze względu na rolę wykrytych w tej pracy prawidłowości w kierowaniu działalnością wychowawczą, można stwierdzić, że: jedne z nich określają obszary spraw chętniej odkrywanych przez dorastających, a więc dziedziny będące pomostem w ich poznawaniu i kształtowaniu samooceeny, inne wskazują na dziedziny spraw niechętnie ujawnianych, a więc rejony w których kryć się mogą słabości, czy kompleksy dorastających, jeszcze inne wskazują na osoby cieszące się zaufaniem 16- i 19-latków, a więc partnerów godnych uwzględnienia przy planowaniu działalności wychowawczej, wreszcie są i takie, które informują nas o otwartości młodzieży wobec samego nauczyciela jako kierownika tej działalności. Wszystkie te prawidłowości razem wzięte dostarczają informacji o młodzieży okresu dorastania i wieku wczesnomłodzieńczego, uzupełniając przez to odnośną wiedzę psychologiczną. Każdy z tych problemów ma dużą wagę dla optymalizacji oddziaływań wychowawczych, stąd posiadanie obrazu otwartości 16- i 19-latków przez osoby wychowujące, a zwłaszcza nauczycieli, może przyczynić się do poprawy relacji wychowawca—wychowanek, która, jak wykazują te badania, nie należy do najlepszych.

Wykryte prawidłowości dotyczące otwartości młodzieży 16- i 19-letniej tylko w części wypełniają lukę w wiedzy psychologicznej z tego zakresu. Nadal pozostają nie zbadane takie choćby zagadnienia jak: głębokość otwartości, jej pozorowanie, czy ustalenie zbioru czynników determinujących określoną otwartość.

#### LITERATURA

- Bielecki J., Jurkiewicz B., Szymanowska Z., *Zbiór zadań ze statystyki ogólnej i matematycznej*, Warszawa 1978, PWN.
- Chaikin A.L., Derlega V.J., *Self-disclosure*, Norfolk 1974, Old Dominion University.
- Choynowski M., *Podstawy i zastosowania teorii rzetelności testów psychologicznych*, (w:) Koziński J. (red.), *Problemy psychologii matematycznej*, Warszawa 1971, PWN, s. 65—117.

- Choynowski M., Podręcznik do „Inwentarza osobowości” H.J. Eysencka, (w:) *Testy psychologiczne w poradnictwie wychowawczo-zawodowym*, Warszawa 1980, PWN, s. 493—536.
- Clauss G., Ebner H., *Podstawy statystyki dla psychologów, pedagogów i socjologów*, Warszawa 1972, PZWS.
- Cozby J.C., *Self-disclosure: a literature review*, „Psychological Bulletin”, 1973, s. 73—91.
- Derlega V.J., Chaikin A.L., *Privacy and self-disclosure in social-relationships*, „Przegląd Psychologiczny”, 1979, XXII, 2, s. 258—270.
- Derlega V.J., Stępień E., *Normy regulujące otwartość w kontaktach interpersonalnych*, „Studia Psychologiczne”, 1979, VII, s. 95—103.
- Doroszewska K., Zaborowski Z., Zwoliński M., *Z wstępnych badań nad efektami ujawniania się nauczycieli*, „Przegląd Psychologiczny”, 1977, XX, 4, s. 743—755.
- Greń J., *Statystyka matematyczna. Modele i zadania*, Warszawa 1978, PWN.
- Grzebyk J., Niebrzydowski L., *Wpływ rodziny na otwartość wychowywanych w niej dzieci*, „Problemy Rodziny”, 1985, 1, s. 32—40.
- Grzesiuk L., Czapińska B., Hermanowicz U. i in., *Koncepcje ludzkiej komunikacji*, „Przegląd Psychologiczny”, 1977, XX, 1, s. 91—105.
- Grzesiuk L., Trzebińska E., *Jak ludzie porozumiewają się?*, Warszawa 1978, NK.
- Grzesiuk L., *Style komunikacji interpersonalnej*. Warszawa 1979. Rozprawa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Grzesiuk L., *Zachowania komunikacyjne w interakcjach społecznych*, (w:) Reykowski J. (red.), *Osobowość a społeczne zachowania się ludzi*, Warszawa 1980, KiW, s. 355—388.
- Gurycka A., *Rozwój i kształtowanie zainteresowań*, Warszawa 1978, WSiP.
- Hurlock E.B., *Rozwój młodzieży*, Warszawa 1965, PWN.
- Jasiecki M., *Zmiany otwartości zachowania a atrakcyjność wzajemna członków grupy treningowej*, *Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych*, T. 30, 1983, s. 45—58.
- Jourard S.M., *The transparent self*, New York 1971, Van Nostrand Company.
- Łukaszewski W., *Struktura „ja” a działanie w sytuacjach zadaniowych*, Wrocław 1978, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Niebrzydowski L., *Kontakty międzyludzkie w różnych okresach rozwojowych*, „Oświata i Wychowanie”, 1980, 18, s. 1—13.
- Niebrzydowski L., *Otwartość w różnych stadiach rozwoju stosunków interpersonalnych*, *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Pedagogica et Psychologica*, 11, Łódź 1986 s. 3—17.
- Płaszczyński E., *Otwartość w stosunkach międzyludzkich na przykładzie młodzieży 16- i 19-letniej*, Łódź 1983 (nie opublikowana praca doktorska).
- Przetacznikowa M., *Rozwój psychiczny dzieci i młodzieży*, Warszawa 1967, PZWS.
- Skarżyńska K., *Ujawnianie siebie innym*, „Studia Psychologiczne”, 1979, XVII, s. 78—92.
- Supper D.E., *Psychologia zainteresowań*, Warszawa 1972, PWN.

Swiderczuk J., Recenzja książki V.J. Derlegi, A.L. Chaikina pt. „*Sharing intimacy. What we reveal to others and why*”, „Przegląd Psychologiczny”, 1977, XX, s. 171—175.

Szostakiewicz S., *Procedury i techniki badań socjologicznych*, Warszawa 1961.

Zazzo B., *Oblicza młodości. Psychologia różnicowa wieku dorastania*, Warszawa 1972, PWN.

Zieliński R., *Tablice statystyczne*, Warszawa 1972, PWN.

Żebrowska M. (red.), *Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży*, Warszawa 1966, PWN.

EUGENIUSZ PŁASZCZYŃSKI

### The Extent of Self-Disclosure with 16- and 19-Year-Olds

#### SUMMARY

Self-disclosure is a form of communication in which a person shares his intimate information with a partner. The problem has only just been included within the scope of psychologists' interests, hence it has not been sufficiently worked up in Poland.

The aim of the present research is to define an extent of frankness among 16- and 19-year-old boys and girls. 200 people, included in four groups with fifty people each, have been tested by means of S.M. Jourard's „Self-Disclosure Questionnaire” modified by L. Niebrzydowski and H.J. Eysenck's „Personality Inventory”.

The 16- and 19-year-olds show a much greater degree of frankness in the matters belonging to categories of interests, attitudes and study rather than the ones concerning personality, finances, body and health. Fundamental differences have been also noted as far as frankness towards different partners is concerned. The greatest extent of frankness has been shown towards persons with whom young people are emotionally connected and with whom they find understanding. The most important recipients of frankness are as follows: a friend, mother, boy- or girl-friend, class-mate, father, brother or sister. The least degree of frankness has been shown towards a teacher.

The conducted research displays considerable differences of frankness in the four groups separated according to age and sex, connected with psychic maturity and other development characteristics of the 16- and 19-year-old boys and girls.

Pierwsze z tych pojęć wyznacza liczba spraw z kwestionariusza, w których osoba deklarująca określony stopień otwartości przypisala liczby 1 lub 2, czyli ilość tych zagadnień, w zakresie których badany przynajmniej częściowo otwiera się przed kontaktującymi się z nim osobami. W obrębie jednej kategorii problemów kwestionariusz Jourarda wyszczególnia 16